

3 juli 2024. – Foto: Yvonne Dahlbäck

Vällingklockan

Malax museiförenings medlemsblad
Årgång 24. Nr 1, juni 2025

Ledaren

Bästa medlem i Malax museiförening!

Högsäsongen inom museiföreningens verksamhet är här. Vi öppnar våra museer för besök efter en intensiv vårstädning i alla möjliga hörn och plockar fram alla de traditionella föremålen som gläder våra besökare.

I trädgården prunkar perenner och sommarblommor och de välskötta gräsmattorna lockar besökaren att slå sig ned för att njuta av sommarfägringen och den rofyllda stillheten. Talkoverksamheten startade i maj och pågår varje vecka fram till september – måndagskvällar vid Brinkens museum och torsdagskvällar vid Kvarkens båtmuseum.

Museiföreningens evenemang och utställningar presenteras i skild artikel. Flera evenemang har redan inträffat, då Vällingklockan utkommer. I samarbete med Oravais historiska förening och Österbottniska fornforskningssällskapet ordnades en Vikingadag den 8 juni vid Kvarkens båtmuseum. Ett sagoläger för 7-8-åringar ordnades första veckan i juni på Brinkens museiområde och ett kreativt läger för 9-10-åringar ordnades andra veckan i juni vid Kvarkens båtmuseum, det senare lägret i samarbete med Konstverkstaden Malakta.

Samarbete är ett ledord i museiföreningens verksamhet – vi söker möjlighet till samarbetsprojekt med olika aktörer. Förutom redan nämnda samarbetsprojekt kan nämnas den gemensamma utställningen om österbottniska allmogemålare (nio lokala museer) och förnyandet av den arkeologiska utställningen i Tufvasgården i samarbete med Österbottniska fornforskningssällskapet. Den förnyade arkeologiska utställningen presenteras nästa år.

Föreningens barngrupp Lärningarna har i samarbete med Lappfjärds folkhögskolas projekt Folkkultur i Sydösterbotten dansat ut julen vid tjugondag Knut, sjungit sånger om hjärta och smärta vid vändagen, fått lära sig om folkdräkter och lappbrudar samt i samband med påsken funderat på påskhäxor.

Museiföreningens höstmöte 25 november 2024 godkände en diger verksamhetsplan och budget för föreningens verksamhet under år 2025. Föreningens treåriga utvecklingsprojekt fortsätter för andra året med Nina Sten som anställd projektledare med en arbetstid om 50 procent av heltid.

I budgeten ingår flera betydande investeringsprojekt, bland annat en utbyggnad av båthallen vid Kvarkens båtmuseum med ca 57 m², vilket möjliggör att ytterligare tre-fyra båtar kan ställas ut under tak.

Andra intressanta projekt är att fäbodfähuset vid Brinkens museum och ladan vid Kvarkens båtmuseum förses med vasstak. Här har museiföreningen ett samarbete med det danska företaget Brödrene Finsen Strå ApS, som har lång erfarenhet av att lägga vasstak. Företaget är numera verksamt även i Finland, utgående från Molpe i Korsnäs. Företaget skördade i februari vass vid åmynningen och vassen är nu under torkning bredvid båtmuseet. Museiföreningen inväntar besked om bidrag kommer att beviljas för de olika projekten.

Välkomna att besöka våra museer och vandringleder, delta i våra evenemang och utställningar!

Solveig Söderback
ordförande

Museernas öppethållning sommaren 2025

Brinkens museum är öppet
tisdag 24 juni – lördag 2 augusti
kl. 13–18.

Kvarkens båtmuseum är öppet
tisdag 24 juni – söndag 3 augusti
kl. 13–18.

På beställning kan grupper tas
emot under andra tidpunkter.

Museiträdgården vid Brinken
är dagligen öppen för besök.

Järnåldersleden i Nissashaga,
Storsjön (0,8 km eller 1,8 km)
och Fäbodstigen i Molapne,
Övermalax (1 km) är dagligen
öppna för besök.

Evenemang sommaren 2025

Hembygdsdagen
söndag den 13 juli
vid Brinkens museum.

Blommornas dag
söndag den 3 augusti
vid Brinkens museum.

Malaxdagen
lördag den 28 juni
i Åminne folkpark och
vid Kvarkens båtmuseum.
(huvudarrangör Malax kommun)

Fiskets dag
ordnas i september
vid Kvarkens båtmuseum.
(huvudarrangör Malax fiskargille)

1925

För seklet sedan

Året 1925 inleddes i ett rätt fredligt Europa. Inga länder bekrigade varann, även om enstaka inomstatliga oroligheter förekom. Ett Sovjetstött kommunistuppror i april bragte Bulgarien på randen till inbördeskrig, en militärkupp i Grekland i juni skulle få långvarigare verkningar. En disharmoni i Finlands utrikesrelationer vållade kommunisten Spångberg som i Sveriges riksdag kallade Finland ett "arbetarbödlarnas och gravskändarnas land". Efter finländska reaktioner beklagade svenske utrikesministern händelsen, och talmannen som inte avbrutit eller påtalat yttrandet fick mycket klander.

I USA gynnades Finlandsbilden av löparna Paavo Nurmi och Ville Ritolas turné, en nästan halvårslång uppvisning i världsrekordslakt. Det blev smått tröttsamt att i hemmapressen ständigt läsa om särskilt Nurmis nya rekord på alla upptänkliga sträckor mätta i kilometer och engelska miles, meter och yards.

Under sin långa Amerikaturné bräckte Paavo Nurmi både målsnören och världsrekord på löpande band. – Foto: Finlands idrottsmuseum (Wikipedia)

Finland gick i februari mot ett ovisst presidentval, där få partier hade på förhand klart utpekbara huvudkandidater. Litet som en "svart häst" valdes Lauri Kristian Relander, framförd främst av agrarförbundet. Att de svenska elektorererna verksamt bidrog till hans val kunde ses som aningen oväntat, eftersom det ofta var just från agrarhåll man riktat attacker mot svenskheten. Som till exempel då man besvärade sig i riksdagen mot svensk överrepresentation i officerskåren, då man ville minska övervikten av svenska läroverk jämfört med finska, eller drev på

förfinskning av Ortsnamn. Stort förtret i Vasanejden väckte t.ex. ändringen av tågstationsnamnet Korsholm till Mustasaari. Ironiska röster menade att SFP-arna stött Relander mest för att hustrun Signe var finlandssvensk.

Lauri Kristian Relander blev småningom frimärksfigur. Att hans hustru Signe var finlandssvensk kan ha bidragit till SFP-stödet för maken i presidentvalet 1925. – Foto: Post- och televerket respektive Museiverket (Wikipedia)

När elektorer för presidentvalet skulle utses kunde Malaxborna rösta på en lista med Gustaf Klockars namn och på en annan för Isak Wilhelm Udd, framgångsrik byggföretagare i Helsingfors, men Malaxfödd och Malaxpatriot. Udd blev lite av röstmagnet och kom in som en av de sju svenska elektorererna i valkretsen.

Isak Wilhelm Udd, Helsingforsboende presidentvalselektor med stadiga Malaxrötter, ses här vila ut under en höbärgningspaus. – Foto från Lars-Wilhelm Udd

I bygdens organisationsliv fäster man sig vid den aktiva skyddskårsverksamheten med skjut- och skidtävlingar och arrangemang för allmänheten, med ortens lottor ofta anlitade för serviceuppgifter. Tappert ordnade man skidtävling ännu på vårvintern när fälten låg snöfria och man måste säkra någorlunda normalt skidföre genom att åka i skogen och starta 6.00 i

gryningen. Tävlingarna skedde vanligen inom Malax-Petalax-Bergökretsen och Bergö fick stå över en skyttetävling då alla skyttar var ute i fålan. Individuellt utmärkte sig Edvard Köping från Malax som skidåkare.

Edvard Köping, både uf-ordförande och snabbskidare i Malax. – Foto: Malax UF:s 100-års historik

En Malaxframgång i annat tävlings-sammanhang noterades under Central-laget Enighetens årssamling i mars. Vid utställningen av byttesmör från 15 kommuner låg poängen för Malaxsmöret klart på bättre sidan och hade den allra lägsta vattenhalten (14,0).

Kommunalfullmäktige fick den 26 april ta del av kommenterade översikter av det sistlidna årets verksamhet. Bland annat framgick vilken stor utgiftspost folkskolorundervisningen utgjorde. Ifråga om den även kostsamma fattigvården hölls utgifterna kanske i viss mån nere av att "de fattiga i huvudsak icke anhålla om hjälp utom då verklig nöd råder".

Hälsotillståndet i kommunen hade försämrats från senhösten 1924, ofta genom mindre allvarliga influensa- och difterifall, men också genom en oroande ökning av tuberkulos som ofta drabbade ungdomar. Ett inom hälsovården uppmärksammat missförhållande var att barnaföderskorna ännu ofta lät sig förlösas av "kloka gummor". Man övervägde nödvändigheten av att nödgas "befordra någon sådan olagligt praktiserande till straff" för att få slut på oskicket.

Ett viktigt hälsorelaterat projekt tog det avgörande steget framåt när man efter många interkommunala möten och förhandlingar kunde delta i beslutet att inleda uppförandet av det länge påtänkta distriktssinnessjukhuset för svenska Österbotten.

Leif Finnäs

Sommaraktuellt 2025

3 juli 2024. – Foto: Yvonne Dahlbäck

Sommarens evenemang och utställningar

I vanlig ordning kommer föreningen att ordna *Hembygdsdagen* och *Blommornas dag* på Brinkens museum.

Hembygdsdagen går av stapeln söndag den 13 juni och inleds kl. 12 med Malax församlings gudstjänst i Brinkens festsal, åtföljd av kaffe kl. 13 samt den efterföljande hembygdsfesten från kl. 13.30 med ett intressant och varierande program.

Blommornas dag ordnas söndag den 3 augusti då vi hoppas att museitradgården blommar som allra vackrast. Vi inleder kl. 13 vid Brinkens museum med program, kaffeservering och försäljning av blommor

Denna sommar hade vi också äran att stå värd för samarbetsevenemanget **Vikingadagen**. Vikingadagen ordnades för tredje året i rad och denna gång på Kvarkens båtmuseum 8.6. Under dagen kunde både stor och liten ta del av spännande program på området – hantverkare, föreläsningar, uppvisningar och mycket annat i vikingainspirerad stil. Vikingaskeppet Stormögha från Bergö kom också seglande till Åminne för dagen.

På lördag den 28 juni ordnar Malax kommun **Malaxdagen** i Åminne. Evenemanget ordnas både vid Åminne Folkpark och vid Kvarkens båtmuseum. Målsättningen är att erbjuda ett mångsidigt utbud av program för alla åldrar, samtidigt som kommunens föreningar ges möjlighet att presentera sin verksamhet. Kvarkens båtmuseum håller sina dörrar öppna under dagen och man kan se hela museet helt gratis. Många av de föreningar som deltar kommer också att vara stationerade vid båtmuseet. Dagen bjuder på mycket varierande program för både stor och liten.

Fiskets dag för barn och ungdomar ordnas i september vid Kvarkens båtmuseum med Malax fiskargille som arrangör.

I sommar kommer vi att delta i en mycket speciell utställning som för vår del visas i festsalen på Brinkens museum.

Den heter **Utsmyckat – Koristeltu – Decorated** och är en samarbetsutställning med nio olika museer i vår närhet. Genom utställningen presenteras lokala österbottniska allmogemålare. Varje museum visar upp sina dekorationsmålade föremål som finns i just det museets samlingar, tillsammans med berättelser om de olika lokala målarmästarna och de målartekniker som de använde sig av.

På Brinkens museum berättar vi om den målade familjen **Sandelin**. Utställningen är öppen 1.6–31.8, främst under museets öppethållning. Övriga tider som gruppbeställningar.

Några av de vackra dekorationsmålade föremålen på utställningen vid Brinkens museum. Från vänster en kista, som målats av Johan Alm och ett hörnskap som Margaretha Bonn donerat till museiföreningen (2024). De övriga föremålen är från Orregården. – Foto: Nina Sten

Nytt på Brinkens museum är också **Harry Norrgårds föremålssamling** som visas på vinden i Ethels hus i en specialbyggd utställningsmonter.

Föremålssamlingen innehåller bland annat stora mängder kannor, kastruller, ugnspannor, mått och brännvinskannor av olika slag. Föremålen är från olika tidsåldrar och av olika material såsom zink, tenn, koppar, mässing och silver. Utställningen visas under museets öppethållningstider.

Måttserie från Harry Norrgårds föremålssamling på Brinken 2025. – Foto: Nina Sten

Vid Kvarkens båtmuseum visar vi denna sommar utställningen **Österbottens sjöfartshistoria**. Utställningen är lånad av KulturÖsterbotten och ger en inblick i sjöfartens och handelns betydelse för grundandet och tillväxten i flera av våra österbottniska städer under 1700–1900-talen. Utställningen kan ses i juli månad under museets öppethållningstider.

Bild från utställningen Österbottens sjöfartshistoria. Linjedop för sjömannen Edvin Risku på järnbarken Plus. Linjedop är en skämtsam ceremoni ombord på fartyg som ordnas för den sjöman som första gången passerar ekvatorn. – Foto: Kaskö hembygds- och museiförening

Alla våra permanenta utställningar kan som vanligt ses när museerna är öppna. Brinkens museum är öppet 24.6 – 2.8 och Kvarkens båtmuseum är öppet 24.6 – 3.8.

Besöksavgiften vid Brinkens museum och Kvarkens båtmuseum är 5 € per person för vuxna, för barn och ungdomar under 17 år är inträdet gratis. Besök i museitradgården och vandringslederna är avgiftsfria. Välkomna att besöka oss!

Nina Sten

Triss i kistor - Det här kistlockets insida har målats av en av Vasas mest välkända dekorationsmålare, Johan Alm, år 1764. Denna skönhet hittades år 1991 i ett förråd, som då skulle rivas, beläget mittemot Bygdegården. Helge Granholm lyckades få upp den då låsta kistan. Hur den hamnat där känner man tyvärr inte till. – Foto: Siri Hagback

Det här kistlocket målade Johan Alm år 1762. Kistan har tillhört Beata Haartman. Beata gifte sig med prästen Aulin i Vörå och kistan kom till Malax då prästsonen blev kaplan på Emaus. Innan museet fick hand om den stod kistan i "gambä-bankos", Malax sparbanks, källare i Övermalax.

– Foto: Nina Sten

En riktigt gammal klenod, prästfrun Maria Larsdotter Preutz brudkista från 1686. Kistan var den äldsta enskilda möbelen som nämndes i gamla boupp-teckningar och var länge den enda förvaringsmöbel som man hade i hemmet.

– Foto: Österbottens museum

Nio museer i unikt samarbete kring österbottnisk målarkonst

Utställningen Utsmyckat – Koristeltu – Decorated lyfter fram den unika och färgstarka österbottniska dekorationsmålningen. Upplägget är också unikt – nio museer samarbetar kring utställningen.

Initiativet till samarbetet kommer från Nina Sten, Malax museiförenings projektledare.

– Jag tycker att det är synd att det finns en massa med museer som håller på med samma saker men inte känner varandra, säger hon.

Hösten 2023, då hon var ordförande i föreningen, bjöd hon därför in en rad museer och hembygdsföreningar till kaffeträffar. De allra flesta hörsammade kallelsen och var också med på noterna kring ett närmare samarbete. Den senaste tiden har träffarna hållits varannan månad.

För att planera och sammanställa dekorationsmålningens utställningen har en arbetsgrupp bildats med representanter för Malax museiförening, Stundars museum, Österbottens museum och Björkö fornminnesförening.

Den ursprungliga idén var att uppmärksamma enbart traditionella blom-målningar. Det skulle dock ha utslutit de museer som inte har så många blomsterprydda föremål i sin ägo. Därför breddades temat så att också föremål som åskådliggör målningstekniker, som ådring, marmorering och stöppling, kom med.

Ett nytt grepp är också att de möbler och föremål som ingår i utställningen inte samlats ihop på ett och samma ställe, utan tanken är att de som vill se dem åker runt till museerna.

Brinkens museum har placerat sitt bidrag till utställningen i museets festsal. Där finns bland annat kistor, skåp, linfästen eller rockblad ("flagabräder" på Malaxdialekt) och en vagg. Den äldsta målningen är troligen gjord 1762, den nyaste 1936. Vidare presenterar museet tre medlemmar i målarfamiljen Sandelin, nämligen Matts Sandelin eller "Målar-Matt" (1803–1849) samt hans barn Carl Mattson Sandelin, "Målar-Kalle", (1833–1908) och Beata Sandelin, "Målar-Baat" eller "Målar-Beat" (1835–1894). Museet har i sin ägo flera möbler och föremål som Matts och Carl målat. Av Beatas verk finns det för närvarande inga säkra spår. Hon flyttade till Vasa 1850, strax efter faderns död, och bodde senare bland annat i Kristinestad och i Ilmola.

Linfästen eller "flagabräder" samt en bandgrind från Malax. – Foto: Nina Sten

Antikhandlaren Raul Pohjonen skriver i sin bok **De österbottniska allmogemålarna** (1993) att Beata använde ljusa färgskalor

och samma kompositioner i sitt blommalteri som fadern och brodern Carl.

Att kvinnor blev målare hörde inte till vanligheterna förr, men i släkten Sandelin har uppenbarligen både män och kvinnor haft målningen som yrke. I boken Österbotten (1975), utgiven av Hufvudstadsbladet, lanserar journalisten Kerstin Fried ytterligare fyra namn: "Målar-Brit", "Målar-Vendla" (som kalkstrukt Åminneborg på ackord), "Målaris Lotta" och "Målar-Manda". (Lotta var Målar-Baatas dotter, Charlotta Grönlund).

Kerstin Fried hade fått namnen av renovatorn Boris Ahlqvist, som försökt intervjua gamla människor om släkten Sandelin och andra hantverkare, med föga framgång: Hos de flesta hade minnet svikit.

Kärilskåpet och vaggan har smyckats med blommor av målarfamiljen Sandelin, som var verksam i början och mitten på 1800-talet. Kistan fick sitt blommönster ungefär hundra år senare, 1936. – Foto: Nina Sten

”I dag är de gamla mästarna borta, en stor del av möblerna förstörda eller köpta till New York, gårdarna rivna” skriver hon.

Då Nina Sten sammanställt utställningen har hon slagits av hur färggranna motiven är. – Ibland tror vi att allt var grått förr, men så var det inte. De som hade ekonomiska möjligheter att använda färg tvekade inte att göra det. Ofta återkommer rött, grönt och gult, samma färger som finns i Malax folkdräkt.

Många gånger är det svårt att säga vem som är upphovsman till en dekorationsmålning. En del kan kännas igen på stilen, men ofta utvecklade och ändrade målarna sin stil under livets gång. Dessutom kunde de ha lärningar som kopierade sina läromästare. Det går inte heller att dra säkra slutsatser utgående från hemorten, för det var inte ovanligt att målarna flyttade från ort till ort och från gård till gård.

– Det kommer hela tiden fram nya fakta om dem. Då jag skrev min bok om allmogemålarna kände vi till 80 dekorationsmålare. I dag har vi 130 namn, säger Raul Pohjonen.

Linfäste på Brinkens museum. – Foto: Nina Sten

Utställningen startade den första juni och pågår till den sista augusti i alla de deltagande museerna. En bonus för dem som besöker minst ett av museerna är att de kan vinna priser. På utställningsbroschyrens sista sida finns plats för stämplor, som berättigar till att delta i utlottningen.

Kerstin Nordman

Vackra blomdetaljer på denna kista, med årtal 1813 målat på insidan av locket. Texten täcker en tidigare målning. Kistan hör hemma i Orregården men är nu utställd vid Brinkens museum. – Foto: Nina Sten

Utöver Brinkens museum deltar följande museer i utställningen:

Pörtom hembygdsmuseum
Korsnäs hembygdsmuseum
Petalax hembygdsmuseum
Österbottens museum
Sundom hembygdsmuseum
Stundars museum
Furirbostället i Oravais
Mortes gårdsmuseum i Björkö

Händelser vid båtmuseet under våren 2025

Många besök har det varit vid museet i vår. I början av juni besökte 33 pensionärer från Jurva och Teuva båtmuseet med Henrik Fågelbärj som guide. – Foto: Gunnel Smulter

Dagny Mitts förevisar föreningens nya eventvästar, som inköpts till föreningen, blåa västar till båtmuseet och röda till Brinkens museum. – Foto: Gunnel Smulter

I samarbete med Malax-Korsnäs MI har tre olika föreläsningar hållits vid båtmuseet i maj. På bilden Kenneth Skrifvars och Bengt Sandström som höll en intressant föreläsning om ”I fäälän då och nu”. – Foto: Carina Nordman-Byskata

I vår fick vi hjälp med fönstertvätt vid båtmuseet av fyra duktiga pojkar, som kallar sig Putsdry 4.

– Foto: Gunnel Smulter

Barkning inför vasstakläggning senare. På bilden Allan Storäng och Daniel Grönlund, flitiga talkojobbare vid museet. – Foto: Gunnel Smulter

I mitten på maj inleddes en utbyggnad på 57 m² av båthallen. Entreprenör är Lindberg Construction Ab från Malax. – Foto: Gunnel Smulter

Vassknippen som samlats ihop till tipin för att torka. Vassen ska sorteras före den läggs på taket.

– Foto: Familjen Finsen

Föreningen satsar på vasstak

Vårvintern 2024 diskuterade museiföreningens styrelse att det var dags att göra något åt vasstaket på båthuset vid Kvarkens båtmuseum. Halmtaket på fäbodfähuset vid Brinkens museum läckte och behövde också åtgärdas.

Vi konstaterade att takläggareexperter från vasstakens och halmtakens glansålder saknades och de som varit med när halmtaket lades på fäbodfähuset vid Brinken med ålderns rätt inte borde gå upp och lägga tak. Vi började diskutera plåttak men då kom jag att tänka på familjen Finsen som skördar vass i Molpe och gör vasstak i hemlandet.

Jag fick i uppdrag att kontakta dem. Ringde runt bland bekanta och fick så småningom veta att familjen Finsen fanns i Danmark och

byggde tak. Jag fick kontaktuppgifter och så småningom kom vi överens om att ordna ett möte när de kommer till Molpe igen.

Fredagen den 5 juli skulle vi träffas vid Kvarkens båtmuseum. Aningen nervösa samlades vi, Nina Sten, Mikael Storfors, Ulf Damsten och jag. Skulle vi alls förstå varandra? Familjen Finsen anlände, pappa Sören med sina söner Valdemar och Sebastian. Vi berättade om vårt projekt och besökte också Brinkens museum. Vårt villkor var att taken skulle byggas enligt österbottnisk tradition. Familjen har redan byggt historiska tak i Danmark enligt modell från vikingatiden. Många skratt och ordförklaringar senare var vi överens. Familjen var intresserad av projektet och skulle ge en offert på arbetet till föreningen. Vi fick vår offert och lämnade in en ansökan om understöd till Museiverket. En lång väntan på besked började. Vi kom överens om att vassen kan sköras på vårvintern 2025 även om vi inte ännu hade fått besked om bidraget.

Vi tog kontakt med Övermalax och Yttermalax gemensamma samfällighet, som var positiva till projektet och ansökte till NTM-centralen om tillstånd att få skörda vass i Åminne. Tillstånd beviljades och den 10 januari samlades representanter för samfälligheterna och museiföreningen tillsammans med Sören Finsen till ett möte för att diskutera hur skördandet skulle gå till.

Vid en föreläsning för allmänheten den 27 februari vid Kvarkens båtmuseum berättade Bröderna Finsen Strå om sitt företag och om vårt gemensamma projekt. Salen fylldes med museiaktiva från trakten och andra intresserade. Följande dag anlände vassskördningsmaskinerna till Åminne. Lördagen den 1 mars var det då dags att börja skörda. Malax lokal-tv var på plats och dokumenterade processen. Skördearbetet och tipibygget fortsatte på söndagen.

Många intresserade tog sig till Åminne och följde med arbetet.

I väntan på besked om bidrag har förberedelserna fortsatt med att planera anskaffningen av övrigt material som behövs för takläggningen – gränstammar, tappar av ränn, trodor och tjära. I skrivande stund väntar vi fortfarande på Museiverkets beslut.

Maria Strandberg

Vassmaskinen anländer till Åminne 28 februari. Maskinen klipper vassen och samlar den i knippen. – Foto: Familjen Finsen

Den första och andra mars skördades vass i åmynningen nära båtmuseet. En person kör maskinen, två personer tar emot de färdiga vassknipporna och en person staplar vassknipporna på flaket. Många intresserade åskådare besökte Åminne. Familjen Finsen var nöjda med helgens arbete och avslutade söndagens arbete i regn. – Foto: Maria Strandberg.

Halmtaket på fäbodfähuset vid Brinkens museum samt vasstaket på båthuset vid Kvarkens båtmuseum ska ersättas med nya vasstak. – Foto: Maria Strandberg

Radioapparater utställda i Ethels hus vid Brinkens museum.
– Foto: Gunnel Smulter

Tå radio kååm till byss

Den 28 mars 1942 sändes ett radio-program från Malax. Ett inslag var "Tå radio kååm till byss, historia på malaxmålet av Ellen Maans".

Ja minns så vääl, tå di kööft radio all först ti våro gränd. Å va en löödaskveeld nao gang kring 1920-talä. I pengstark ank i vår gåålar vartt löcklii eegar ti undervertjä. Idä kööpä skedd unjefär 4-tidi på ättmiddaji. Ömbesti fort veta all bysboar åv ä, å båda jeg vidare som tå stjääno stupar, så tå kläcko va 5 va ä passlit folktjockt vid Mattlars Lina, som vi kalla o gål-milla. Kläcko 6 sko ä va na bra program, et va ä ha höödest.

Tå ja kååm tid, va ä heila bänksäto där tå rej, från dörarååå allt opp ti bols-eenda. Jag hörтта i stäänd innafo dörä, mä så too ja po allvarä å fråga: - Ska radium ga na i kveeld? Mattlars Lina flesä na letä tå o skåda po ti aar å sag: - Nå vetja ha gaar, bara vi jölper a po travä. Höt dä ner ijä po unsbäntji nö bara. Å je nu fraka skätä ti kläcko 6 än.

Ja skåda åkring mä. Teer va tjängar, gåbbar och bån från all väderstreek: Brintji, Ner-i-gååla. Opp-iäända, Svartsölo, Målapnä, Lilltälsar, Heljobacka, Kakkurabacka, Mårsäk, Fälisbränno å Junkarsbränno. Fältjä dräppa in föjämna. Å di bara pärra om radio. Nai enke trodd po ä, såmbäl va nu

sådä mitt-milla, men störst deili va miss-troosi.

Ja vant bärgd ti siss neder ja, anan ja dro mä i-laa-mä anjä Frusi-Joss, som stoo framvi bolseenda och sleta i svart plåtdos mä i slags skärm åvapö. I plåtdoso va två små hjul infällt, som a sko få vrid ansjus ålå rättsjus, om ä sko låt na. Na batterier å i heil smaala me trådar där bak svara fö sjölva kraftä. En tråd jeg telomä jönom fönsterblyä opp po vattaatjä, å i par staavar po vaarsin eend åv kräppåäsi stöna upp heila härliheitä.

- Va tror tö Matt om tåljä jökälrii? fråga Frusi-Joss heilt försiktigt. Ja tror int po ä jag, int malli. Hur ska nain konn tal å sjong ur i tålundä kafidos? Tilifon kan ja föstaa nao smöl, tel ljudä gar langset tråda, men ijä postaar di ska gaa jönom luftä uta trådar å allt. Di får hack huvä öv meg, om hä stämmer.

- Nåå vi kan ju vänt i å skåd va ä nu vaal tiel, sa ja. Mä jag tänkt: Olöckli Lina, om ä je po ti visä. Ja, int je ha så gäli ha som narrar, som ha som låter narr sä.

- Nå änteligen vartt föl kläcko 6, tå idä bra programmä sko börjas mä i slags tal. Lina, som ha fääji underkunnels åv ajenti hur o sko hanter aparaati, sloo po i litä vipp po sido å börja vingäl po hjulä. Å jyta teel naa

som tå a sticker i lillgris.

- A hag faali bra taligäv andä kari, sa Frusi-Joss stillsamt.

- A har noo rama mål, et va e låter, sa ja.

Ä såg ut som Mattlars Lina sko ha vaali så tel sä. Hugg åpo tag va o å freista skruv po teidä små hjulä. Ä leet som tå kattkräätjä borstas mä varaar po värnääträ. Ålå som tå gaambäl, osmort bånvagn vringstar som all värst. Lina, ho pjekla å vreid po hjulä allt va o heenda. Ä kååm sådä en suck nög å ani tåg. Nö va ä som ä sko ha logna sä na letä. Ä leet som tå a mår ådentlit ill å staar fyr-om-fot å tjööes å bara vill vamn.

- Sag du ä kosta sexto-hondra ijännar nö, fråga Sävi-Kaal langsamt å börja stopp i pipo.

Noo höödest ä nu bra, tå ajenti too po knappa, måra Lina ur sä. Men o börja noo sii na letä mooförloori ut. Nä, sag Lattas Betta, int ska ha jäv fot åt all rakodantar som löupar åkring mä prädiklåda. Ja sko ha haft minst 5 radio ja nö, om ja sko a hylla all tok, som rippar i döörna när ås.

- Nåå har int gåbbi denn na ti säj då? flika ja in.

Ellen Maans

Det Malax som försvinner

Våren 2025 revs den byggnad som vi i Malax känner som Breidablick, belägen mellan f.d. Mogården åldringshem och Pixne idrottsområde.

Byggnaden uppfördes i början av 1950-talet som utrymme för folkhögskolan Breidablick, som upprätthölls av Svenska Österbottens ungdomsförbund. Folkhögskolan hade startat 1908 med en tre månaders kurs i Bygdegården i Malax och fortsatte därefter som ambulerande på olika orter i Österbotten. Från 1950 stationerades skolan i Malax, men verksamheten blev kortvarig då skolan 1960 fusionerades med Vörå folkhögskola (nuvarande Norrvalla). Byggnaden såldes till Malax kommun 1960.

Fastigheten byggdes delvis om till hyresbostäder och användes som möteslokal för kommunala förtroendeorgan. Från 1987 har byggnaden använts för Pixnekliniken, som är den första svenskspråkiga enheten för vården av missbrukare.

Solveig Söderback

Breidablick – Foto: Georg Brokvist

Saxat från förr

"Trädgårdsodlingen i Wasa omnejd"

ur tidskriften Lantmän och andelsfolk
29.3.1938

..... När Österbottens Svenska Lantbrukssällskap bildades i början av 1900-talet, anställdes i sällskapets tjänst en del instruktörer i trädgårdsskötsel och matlagning. Dessa instruktörer väckte intresse för anläggande av hushållsträdgårdar och många små trädgårdar med bärbusk- och köksväxtodlingar finns från denna tid. En

av dessa instruktörer, Amanda Orre, var synnerligen energisk och då hon var bosatt i Malax, anlade hon en mindre handelsträdgård på hemgården. Från denna lilla köksväxt-, jordgubbs- och enkla blomsterträdgård har under alla dessa år sålts åtskilligt på Wasa torg och dessutom smittade den omkring sig så att en stor del malaxbor äro intresserade köksväxt- och i synnerhet jordgubbsodlare. Vid så gott som varje gård i centrum av denna kommun odlas det jord-

gubbar och under jordgubbstiden på högsommaren är det ofta svårt att få plats i morgonbussarna till Wasa. Jordgubbslådor, fyllda med de läckra röda bären i snygga vita pappkartonger, är den dominerande lasten och många sköna sedlar finna på eftermiddagen väg till småbrukarhemmen i Malax. Det är »Malax-sorten» Abundance, som odlas. En riktig, storvuxen och något sur sort, som tål transport t. o. m. på de skakande bussarna.

TIPS!

Nu kan du köpa
årets Aanacko 2025
för sänkt pris
4 euro

MALAX MUSEIFÖRENING r.f.

<http://museum.malax.fi/>

Tag gärna kontakt med oss om du vill bli medlem! Endast 12 e/år.
Närmare uppgifter om föreningens verksamhet ger styrelsen:

Solveig Söderback (ordf.) 050 4023 700,
Mikael Storfors (vice ordf.) 040 8218 823,
Gunnel Smulter (sekr.) 050 5276 595,
Mathias Högbäck (båtmus. sekr.) 040 1838 653,
Britt-Helen Flemming (kassör) 0400 776 572,
Pia Staffans 050 3493 328,
Maria Strandberg 050 0166 299,
Eivor Strömfors 050 5605 947,
Hans Söderback 045 3467 220.
Adjungerade medlemmar:
Daniel Grönlund 045 1957 401 och
Nina Sten 050 3003 234.

Malax museiförening

Hembygden

Som medlem i Malax museiförening får du Finlands svenska hembygdsförbunds tidning *Hembygden*. Under 2025 ges tidningen ut med tre nummer (februari, maj, september).

Alla nummer ges ut som e-tidning, som kan läsas på Finlands svenska hembygdsförbunds webbplats <https://tidningen.hembygd.fi/>. Maj-numret publiceras även som en papperstidning som sänds per post.

För att kunna läsa e-tidningen ska du skapa ett konto enligt anvisningarna på Hembygdsförbundets webbplats. De uppgifter som behövs för detta är din e-postadress och som lösenord ditt personliga medlemsnummer i Hembygdsförbundet. Ditt personliga medlemsnummer finns angivet på det bifogade bankgirot för betalningen av medlemsavgiften till Malax museiförening.

Ifall flera medlemmar i Malax museiförening bor i samma hushåll (på samma adress) har dessa ett gemensamt medlemsnummer, vilket medför att endast en papperstidning sänds till hushållet. Om du som medlem i Malax museiförening önskar en egen tidning, kommer du att få ett nytt medlemsnummer. Tag i så fall kontakt med projektledare Nina Sten tfn +358 50 3003 234 eller per e-post mmf.brinken@gmail.com.

Vällingklockans redaktion juni 2025:

Yvonne Dahlbäck (layout), Kerstin Nordman,
Gunnel Smulter, Nina Sten, Solveig Söderback.

Utgivare: Malax museiförening r.f.
Tryckeri: Waasa Graphics

Vi har även förmånliga bokpresenter!

Adam kåserar 1 €
Ahlholm 4 €
Album 8 €
Amerika! – Emigration 1900 10 €
Bilder från det förflutna 5 €
Blås- och stråkmusik i Malax 10 €
Bondens år 3 €
Båtbyggarna Marander 5 €
Bössmeder och säljare
i svenska Österbotten 5 €
En livsvägs krokar 3 €
Ett båtbygge – Svalustjärten 5 €
Fyrar & båkar i Svenska Österbotten 2 €
Fäbodliv i Malax 12 €
Glimtar ur en bygdemans liv 8 €
Hammarbandet 5 €
Hammaren och stället 3 €
Historisk beskrivning öfver Malax 3 €
Husbönder och bomärken 10 €
I fålan 3 €
Industrihistorisk dokumentation
av linspinning 2 €
Kust- och älvfiske 5 €
Kära Stina! – Amerikabrev ... 15 €
Lappfjärdsestocken 1 €

Låt solä skin, låt sanna blås 8 €
Malax 1914 2 €
Malaxbygden (med 2 kartor) 20 €
Malax skolväsende 100 år 2 €
Minnen från Malax 3 €
Några österbottenska vattennamn 4 €
Offerstenar i Malax 2 €
På lodbössans tid 10 €
På vår äng står en gammal lada 4 €
Sagg-Matt 1 €
Sjukdom och död i Malax 1800–1899 15 €
Skolminnen 5 €
Som det grymmaste krig 3 €
Storsjön 3 €
Säljakt i Bottniska viken 5 €
Till sjöss! 10 €
Yrkesfiske i Svenska Österbotten 3 €
Ytabyiji i Malax runt 1950 30 €
Öjna 8 €

Daniel Kiöping
Del A Beata 30 €
Del D Elisabet 50 €

Billiga loppisböcker
finns
vid båtmuseet
under sommarens
öppethållningstider.

Smidesfigurer (affisch) 3 €
Aanacko 2025 4 €
Aanacko, tidigare årgångar 0,50 €
Vykort 0,50 €
Malax kommun
Malaxbygdens stupade 30 €
Malax historia, del II 40 €
Miljonären som körde röd moped... 20 €
Övriga
Fiskelägen i Kvarkens skärgård 15 €
Vestervik 20 €

Kontakta:
Gunnel Smulter 050 5276595,
gunnel.smulter@pp.malax.fi